

ACTUALITZACIÓ DELS ESTUDIS SOBRE LA PRONÚNCIA XIPELLA: ESTAT DE LA QÜESTIÓ, NOVA DELIMITACIÓ GEOGRÀFICA I PERSPECTIVES DE FUTURⁱ

ESTEVE VALLS I ALECHA
UNIVERSITAT DE BARCELONA
e.valls@ub.edu

The xipella pronunciation of Catalan language is far disappearing from the last area where it has traditionally been spoken, as a consequence of a linguistic convergence process caused by the influence of Standard Catalan. In this paper, we analyse the speed of linguistic change among speakers of different ages paying attention to the main features of xipella, and we come to the conclusion that nowadays it only remains alive in two little villages, although it is no longer used by people under 20. This situation leads us to state that no trace of xipella will be found among the inhabitants of the area in the not too distant future.

1. Introducció i objectius

Ara fa poc més d'una dècada, la lingüista Carme Plaza afirmava, en la principal obra de referència sobre la varietat xipellaⁱⁱ, que la substitució d'aquesta modalitat de la llengua catalana semblava un fet irreversible. La desaparició d'aquesta «pronúncia» –segons la seva pròpia definició– és un exemple il·lustratiu de com la pressió a què els agents estandarditzadors sotmeten les varietats dialectals del català pot desembocar en allò que hom ha anomenat «convergència lingüística» amb l'estàndardⁱⁱⁱ. Aquest procés d'anivellament dialectal s'ha consumat amb especial celeritat en el cas del xipella, una pronúncia particularment desprestigiada entre els seus propis parlants –possiblement a causa de l'alta perceptibilitat del seu principal tret idiosincràtic–:

Alguns parlars del domini lingüístic poden ésser anomenats «xipella» pel fet que realitzen /e/ posttònica mitjançant una articulació pròxima a [i] ([ɛ]) (context A) o bé [i] (context B). La primera realització afecta /e/ final absoluta de mot, i /e/ travada per consonant en el cas de terminacions de plural nominals i verbals (-e, -es, -en); la segona afecta la resta de casos de /e/ final de mot travada per consonant (mànic, àngil, cànim, àmit, màrfiga, en lloc de mànec, àngel, cànem, àmet, màrfege). Cal observar que, en cap d'ambdues circumstàncies, el procés de canvi no ha estat condicionat per efectes fonètics contextuals clars (Recasens, 1991:71).

Tanmateix, la fonologia sí que proporciona una motivació lingüística plausible –estretament lligada al caràcter de parla de transició en què s'emmarca el xipella– per a l'oposició característica –per bé que no exclusiva– d'aquesta pronúncia:

Pel que fa a les àrees de parla oriental, la pronúncia [ɛ] respon segurament a la necessitat de mantenir el contrast fonològic entre els fonemes /e/ i /a/ àtons en posició final de mot. Efectivament, els parlars de transició del dialecte oriental central solen presentar un sistema vocàlic àton mixt amb oposició fonològica entre /e/ i /a/ en posició posttònica, i neutralització d'aquesta oposició en posició pretònica (Recasens, 1991:72).

El fet que a dia d'avui encara no existeixi cap radiografia global de la situació del xipella i que els estudis parcials de Plaza es duguessin a terme en base a les informacions extretes d'un nombre poc representatiu d'informants^{iv}, ens va empènyer a actualitzar els estudis sobre el xipella amb una triple ambició: (1) elaborar per primera vegada una anàlisi exhaustiva global sobre la situació del xipella en l'àrea on hipotèticament encara mantenia una mínima vitalitat; (2) confeir un corpus analitzable des d'una perspectiva quantitativa; i (3) proporcionar una eina que contribuís a actualitzar els principals manuals de dialectologia catalana, absolutament anacrònics quant a les dades d'aquest parlar.

Per assolir aquests objectius hem parat esment en el grau de vitalitat dels següents trets: (1) la pronúncia [i] o [ɨ]^v de les /e/ posttòniques finals –tenint en compte els tres contextos proposats per Recasens: síl·laba lliure, síl·laba travada per -n o -s i síl·laba travada per una altra consonant– o la seva substitució per altres variants de prestigi, [e] o, més recentment, [ə]; (2) el contrast –rendible fonològicament– entre la primera i la tercera persones del singular de

l'imperfet i el condicional d'indicatiu –tradicionalment, [ɑ] / [i]; (3) la pronúncia velaritzada de les /a/ posttòniques finals, a partir de dos contextos: precedides de [ɔ, o, u] o d'una altra vocal^{vi}; (4) el grau de manteniment de /a/ etimològica en el present de subjuntiu, com a conseqüència de l'estigmatització de la pronúncia [i]^{vii}; i (5) la presència d'una vocal labialitzada en els morfemes de mode-temps de la primera persona del plural del condicional i l'imperfet d'indicatiu i de subjuntiu. Com s'observa, únicament el primer d'aquests trets és exclusiu del xipella, mentre que (2) presenta en aquesta pronúncia una solució fonètica diferenciada; la resta de trets, per contra, són característics dels parlars de transició entre català oriental i nord-occidental, en els quals s'emmarca aquesta varietat, i s'han inclòs en tant que elements simptomàtics del ritme i la direccionalitat del procés d'anivellament dialectal.

2. Metodologia

Atès que un dels principals objectius de l'estudi era contrastar la velocitat del canvi lingüístic des d'una perspectiva intergeneracional, vam escollir una mostra de 36 individus –17 dones i 19 homes–, 12 per a cada població enquestada. Els informants havien de ser fills de la localitat estudiada, residir-hi habitualment i descendir de parelles –pares i, a poder ser, padrins– oriündes de la mateixa població. D'altra banda, l'edat dels informants era un factor fonamental, perquè havíem concebut una submostra per a cada població dividida a parts iguals en quatre franges d'edat: (1) informants de menys de 20 anys, nascuts a partir de 1987; (2) informants de 20 a 39 anys, nascuts entre 1967 i 1986; (3) informants d'entre 40 i 59 anys, nats de 1947 a 1966; i (4), informants de més de 60 anys, nascuts abans de 1947.

Una vegada determinada la mostra, vam sotmetre cadascun dels informants a un qüestionari que, compost per vuitanta oracions, ens va proporcionar cent quinze dades lingüístiques dels contextos objecte d'estudi. Aquest qüestionari se subdividia en set blocs, a saber: (1) deu oracions que contenien vint mots acabats en /a/ final àtona; d'aquests, la meitat presentaven un context anterior amb [ɔ], [o] o [u], mentre que la resta presentaven un altre context; (2) vint-i-cinc oracions que contenien cinquanta mots amb una /e/ posttònica final; d'aquestes, la meitat en síl·laba lliure i l'altra meitat en síl·laba travada; (3) vuit oracions que presentaven l'anomenat «context B»; (4) deu oracions amb el verb conjugat en condicional, la meitat de les quals es trobaven en primera persona i l'altra meitat en tercera persona del singular; (5) deu oracions amb la mateixa distribució anterior, però amb els verbs conjugats en imperfet d'indicatiu; (6) dotze oracions amb formes verbals en present de subjuntiu; i (7) cinc oracions amb verbs conjugats a la primera persona del plural del condicional i l'imperfet d'indicatiu. Cal tenir en compte, a més, que tots els ítems cercats en els apartats (1), (2), (3) i (6) havien estat reportats amb les solucions tradicionals en la bibliografia anterior^{viii}.

La durada de les entrevistes, en el decurs de les quals es va utilitzar tant el mètode d'enquesta directe –traducció de frases del castellà a la varietat local– com l'indirecte –obtenció dels mots cercats a partir de contextos buits–, va ser aproximadament d'un quart d'hora^{ix}, i el corpus total que se'n va obtenir consta de 4.140 dades analitzables, amb les quals hem confegit: (1) nou gràfics, que permeten visualitzar amb nitidesa l'evolució del grau de vitalitat dels trets estudiats *en el conjunt* de l'àrea xipella; i (2) tres taules, que hem escollit perquè escenifiquen la falla existent entre les poblacions de Blancafort i Solivella –més conservadores– i la localitat de Pira –on el xipella, ho avancem, ha esdevingut avui una pronúncia aliena.

3. Anàlisi de les dades

3.1. Realitzacions de /e/ posttònica final

3.1.1. Resultats globals

Ja en el camp de la interpretació dels resultats, G1 ofereix una primera aproximació al grau de vitalitat del principal tret definitori de la pronúncia xipella; se'n desprenen, entre d'altres, les

següents constatacions: en primer lloc, l'evolució decreixent de les realitzacions amb [i], pràcticament inexistent entre els membres de la generació més jove; en segon lloc, l'augment sostingut de les solucions amb [ə] a mesura que disminueix l'edat dels informants; i, finalment, el fet –sorprenent, d'entrada– que el sostre d'ocurrències de [i] es registra en la generació compresa entre els 20 i els 39 anys –fet aquest que mereixerà un comentari especial.

Aquesta primera anàlisi podria ser, tanmateix, titllada d'impressionista sense el suport que ofereix T1. Aquesta taula és crucial per copsar, en primer lloc, que entre els membres de la generació més gran les realitzacions [i] o [i̯] de la /e/ posttònica final tot just voregen el 30%: disten molt, doncs, de ser-hi la solució majoritària. Aquesta dada, simptomàtica en tant que reveladora de l'avançat estadi de substitució en què es troben les varietats estudiades, s'ha de matisar amb la dissecció dels percentatges per poblacions: només així ens adonarem que el còmput global de solucions autòctones disminueix –i aquesta serà la tònica general en la majoria d'anàlisis– a causa dels resultats de Pira, sensiblement inferiors als de Solivella i Blancafort: mentre que allí vam registrar únicament un 13,7% de pronúncies xipelles, en aquestes dues poblacions les solucions tradicionals ascendeixen al 47,9% i el 26,8%. No obstant això, en totes tres poblacions [e] es confirma com a solució de prestigi i és la més utilitzada per tots els estrats generacionals –tret del jovent pirenc, més estandarditzat.

Pel que fa al repunt que assoleixen les pronúncies [i] o [i̯] en el marc de la segona generació, cal que tinguem en compte que quatre dels informants d'aquest estrat constitueixen –especialment a Blancafort, però també a Solivella– veritables excepcionalitats en les respectives poblacions. Així ho admetien dos dels informants de Blancafort, que ens van fer palesa la seva militància conscient a favor de la varietat local, mentre que els solivellencs, per la seva banda, van voler deixar constància que dos dels subjectes enquestats eren poc menys que *rara avis* en el seu marc social. Aquest fet, que no deixa d'evidenciar que un sector –reduït, però actiu– del jovent local treballa per la dignificació del xipella, ha comportat una desviació de la representativitat dels resultats que caldrà tenir present d'ara endavant.

Sigui com sigui, aquesta tasca militant no sembla haver pogut invertir la tendència a l'abandonament de la pronúncia tradicional, si tenim en compte que, entre els informants més joves, aquesta no arriba a l'1% en cap de les localitats estudiades.

Sí que es registra, en canvi, un augment significatiu de la pronúncia estàndard^x a mesura que disminueix l'edat dels informants: d'un testimonial 4,3% d'ocurrències entre la població de més de 60 anys –que augmenta sostingudament en les generacions intermèdies: 6,7% i 11,7%– s'arriba al 24,7% de realitzacions [ə] entre els informants més joves. En aquest sentit, és remarcable l'abisme que separa les poblacions de Blancafort i Solivella –on els joves només articulen un 6,9% i un 17,6% de vocals mitjanes centrals, enfront d'un 91,1% i un 81,7% de pronúncies de prestigi– amb la localitat de Pira, on, com ja havíem avançat, [ə] ha esdevingut, a dia d'avui, la pronúncia majoritària entre els joves.

Si establim, finalment, l'esmentada correlació entre la generació més jove que Plaza (1987) tenia en compte a Barberà amb la tercera generació del present estudi –ambdues comprenen els informants nascuts a partir de 1947-48–, ens adonem ràpidament de l'extrema similitud entre els resultats de Barberà i Pira: allí, Plaza va comptabilitzar-hi un 11% de realitzacions [i] o [i̯], un 80% de pronúncies amb [e] i un escàs 9% de solucions estàndard. Amb les dades de T1 a la mà veiem que aquesta és la mateixa realitat de Pira: un 10,8% de les respostes presenten [i] o [i̯], un 80,4% s'articulen amb [e] i el restant 8,8% correspon a les /e/ pronunciades amb vocal mitjana central.

Establerta aquesta correlació –i admetent, doncs, que tant a Barberà com a Pira la desaparició del xipella és un fet imminent– l'àrea geogràfica en la qual aquesta pronúncia manté encara una certa vitalitat es redueix a dues poblacions veïnes de la Conca estricta: Solivella i Blancafort, veritables reductes de la parla xipella.

3.1.2. Realitzacions de /e/ posttònica final: el contrast entre síl·laba lliure i síl·laba travada

És un fet provat que en tot procés d'anivellament dialectal determinats trets lingüístics oposen una major resistència a l'assimilació que d'altres. Partint d'aquesta base, doncs, vam elaborar un qüestionari que tingués en compte els diversos contextos susceptibles de ser pronunciats amb [i] o [ɨ], amb l'objectiu d'avaluar si la velocitat del canvi lingüístic registrava variacions notables en funció del context. Els resultats així ho confirmen: tal com es desprèn de G2, es pot afirmar amb rotunditat que la pronúncia xipella es conserva especialment en els contextos de síl·laba lliure –aproximadament dos terços de les realitzacions corresponen a aquest context–, mentre que la seva freqüència d'aparició queda delmada quan la /e/ posttònica precedeix algun altre so. D'altra banda, aquesta és una afirmació vàlida per a totes les franges d'edat de les tres poblacions estudiades, de manera que es pot considerar una tendència generalitzada en el conjunt de l'àrea xipella.

3.1.3. Realitzacions de /e/ posttònica final: el «context B»

La /e/ posttònica final en síl·laba travada seguida per una consonant diferent de «-n» o «-s» es pronuncia [i] o [ɨ] entre un 5% i un 7% més de vegades que en la resta de contextos estudiats –vg. G3. Aquest fet sembla donar un tímid suport a la hipòtesi segons la qual aquests contextos s'han mantingut relativament al marge de l'estigmatització que ha patit la varietat autòctona, a causa de la creença popular que la pronúncia [i] tenia, aquí, origen lèxic i no pas fonètic. Sigui com sigui, G3 dibuixa una situació clarament equiparable a la de G1, amb un parell de matisos: d'una banda, es confirma que la pràctica totalitat de realitzacions xipelles s'articulen amb [i], i no pas amb [ɨ], un fet que vindria a confirmar la hipòtesi anterior; de l'altra, es detecta entre el jovent un descens marcat de les pronúncies estàndard, un fenomen que capgira la tendència a l'augment sostingut de [ə] que mostren les tres generacions anteriors^{xi}.

Pel que fa als resultats contrastius, es constata novament que Pira –i, presumiblement, Barberà– és la localitat on el procés d'estandardització es troba més avançat: no només es desconeix la pronúncia autòctona entre els membres de la primera franja d'edat, sinó que aquests mateixos informants presenten un 38,5% de solucions estàndard, davant del 8,3% de Solivella o la manca absoluta de [ə] a Blancafort.

3.1.4. La primera i la tercera persones del condicional

Sense cap mena de dubte, l'oposició fonològica entre /a/ i /e/ posttòniques finals s'ha conservat de manera preferent en el contrast que mantenen les primeres i terceres persones del condicional i l'imperfet d'indicatiu. Així ho apuntava la bibliografia anterior, i així ho constaten els nostres resultats, segons els quals la motivació morfològica que subjau en aquests contextos sembla exercir una pressió particularment contundent que ha frenat la tendència a la substitució de la pronúncia xipella. Tanmateix, i malgrat el conservadurisme dels parlants en aquest punt –tant el contrast morfofonològic com la pronúncia tradicional són majoritàries en el conjunt de l'àrea, amb matisos–, fins i tot un tret amb una rendibilitat fonològica tan elevada veu amenaçada la seva pervivència a mitjà termini. Aquests són els factors que el podrien fer desaparèixer: (1) d'una banda, el fet que la pronúncia tradicional per a les /a/ posttòniques finals, [ɑ], ha pràcticament desaparegut davant de la pressió de les variants de prestigi, [a] o [ɛ] –en funció de la zona– o, més recentment, [ə]; aquest fet, sumat a (2) l'abandó de la pronúncia tradicional per a /e/ posttònica final que, com hem vist, és una realitat que s'imposa arreu de l'àrea xipella, pot acabar provocant –una vegada superat l'estadi en què [e] és la vocal de prestigi– la neutralització de l'esmentada oposició, atès que el contrast ideal [ɑ]/[i] acabaria esdevenint

[ə]/[ɐ]; de fet (3), aquest anivellament fonològic no només sembla esdevenir-se en l'àrea xipella, sinó també en el seu entorn immediat –altres parlars de transició de la Conca de Barberà mantenen aquest tret amb major o menor vitalitat– i fins i tot a l'altra banda de la frontera dialectal^{xii}; en cas que aquest anivellament es produís també en el marc del català nord-occidental limítrof, la consideració del xipella com a parla de transició es buidaria de sentit i hem d'imaginar que trets característics com els que estem estudiant, desconeguts en el sistema del català central, simplement desapareixerien.

Aquesta tendència a la desaparició ja s'intueix, de fet, en els resultats reflectits a G4 i G5. La primera d'aquestes gràfiques, corresponent a la primera persona del singular del condicional, destaca per l'aclaparadora uniformitat de la pronúncia estàndard en tots els informants. De retruc, doncs, es posa de manifest que la pronúncia velar de /a/ àtona final ja ha esdevingut, a dia d'avui, una autèntica romanalla del passat, alhora que es demostra la nul·la influència de la suposada variant de prestigi a Montblanc, [ɛ], entre els parlants de l'àrea xipella.

Aquesta compacitat en les respostes de G4 contrasta clarament amb l'heterogeneïtat de les informacions que conté G5. En aquesta gràfica, corresponent a la tercera persona del singular del condicional, es palesa que tant el contrast fonològic com la pronúncia dialectal segueixen essent majoritàries en les tres generacions de més edat, tot i que dibuixen una tendència decreixent; tendència que s'accentua radicalment entre els membres de la quarta generació que, en coherència amb la resta del seu sistema, pràcticament han adoptat en bloc la solució estàndard. D'aquesta manera, doncs, no tan sols es desprenen de la pronúncia local, sinó que aboleixen, també, el contrast fonològic dels seus respectius sistemes lingüístics.

Finalment, una aproximació detallada a les dades de cada localitat revela, un cop més, que Pira encapçala la cursa cap a la completa estandardització. Si més no, això indica l'evolució entre l'escàs 16% de pronúncies [ə] per part de la generació més gran i l'estandardització completa –100%– de la franja d'edat més jove –que contrasta, per exemple, amb el terç de respostes amb [i] o [ie] que encara es mantenen a Blancafort i Solivella. El descens de solucions autòctones és, tanmateix, prou acusat en totes tres poblacions per atorgar cap possibilitat de manteniment a aquest contrast fonològic.

3.1.5. La primera i la tercera persones de l'imperfet d'indicatiu

Les dades corresponents a la primera i la tercera persones de l'imperfet d'indicatiu revelen una situació molt similar a la que acabem de descriure per al condicional; presenten, tanmateix, dues diferències remarcables: d'una banda –tal com es desprèn de G6 i G7–, el contrast fonològic entre la primera i la tercera persones encara es manté vigent, fins i tot entre els membres de la generació més jove; de l'altra, en canvi, es constata que la pronúncia tradicional ha esdevingut testimonial entre els informants d'aquesta edat, de manera que l'esmentada oposició –idealment, [ɑ] / [i]– ha esdevingut en aquest cas [ə] / [e].

Pel que fa a la primera persona, els resultats obtinguts tampoc no difereixen gaire dels que comentàvem en l'apartat anterior: novament la variant de prestigi és [ə] en totes les edats estudiades, si bé amb una discreta presència de [ɛ] o [e]. La primera sembla explicable pel contacte amb altres varietats properes –Montblanc, Santa Coloma de Queralt, etc.– en què aquesta és la pronúncia prestigiosa d'ençà de l'abandó de [ɑ]; la segona, en canvi, sembla únicament explicable per un fenomen d'analogia que, contràriament al que es podria pensar, no és estrany en el si del xipella: de fet, des de les eixides filològiques de mossèn Alcover fins als treballs de Carme Plaza, aquest fenomen ha merescut múltiples comentaris^{xiii}.

Les dades de T2 i T3 mostren, finalment, que tot i el manteniment de [e] com a pronúncia majoritària, el ràpid ascens de [ə] entre les dues darreres generacions és un símptoma inequívoc que aquesta oposició, com la del condicional, també està destinada a neutralitzar-se en un futur proper –tal com ja succeeix a Pira, on un 86,6% de les pronúncies han estat amb [ə].

3.2. Realitzacions de /a/ posttònica final

Malgrat que segons els estudis de Plaza les realitzacions [ɑ] o [a] de la /a/ àtona final mantenen encara un alt grau de vitalitat en el marc del xipella, la veritat és que els resultats obtinguts a través dels nostres qüestionaris disten molt de refermar aquest punt de vista: ans al contrari, la pugna entre les solucions tradicionals i la pronúncia estàndard sembla haver-se decantat clarament a favor d'aquesta darrera, i no només entre les generacions joves, perquè, en realitat, l'articulació de [ə] en l'esmentat context ja és hegemònica entre els enquestats de més edat. En aquest sentit, les dades de G8 recalquen les nostres afirmacions anteriors sobre la primera persona del condicional i l'imperfet d'indicatiu, en què constatarem que l'abandó de les solucions tradicionals se suplia sempre amb l'adopció de [ə] com a variant de prestigi^{xiv}.

3.3. Les formes de subjuntiu amb /a/ etimològica i les formes labialitzades dels imperfets i el condicional

Gràcies a G9 observem que les formes del present de subjuntiu amb /a/ etimològica, que encara perviuen en un 15,8% dels verbs entre la generació de més edat, s'esvaeixen progressivament del parlar de les generacions intermèdies fins a desaparèixer del tot entre els membres de la primera franja d'edat, la qual empra exclusivament el paradigma del subjuntiu amb /i/. Pel que fa a les formes del condicional i de l'imperfet d'indicatiu i de subjuntiu que antigament es pronunciaven labialitzades a la zona, podem afirmar que a dia d'avui estan totalment extingides, atès que no n'hem documentat cap ocurrència^{xv}.

4. Conclusions

En començar aquest article ens fèiem ressò de la predicció de Carme Plaza sobre la probable irreversibilitat del procés de substitució de la pronúncia xipella. A la llum de les dades analitzades, podem concloure que: (1) la pronúncia tradicional per a les /e/ posttòniques finals ha desaparegut completament de la parla dels joves; (2) es confirma que gairebé el doble d'ocurrències de [i] o [i̠] es produeixen en síl·laba lliure, i que l'anomenat «context B» ha romàs entre un 5% i un 7% més impermeable al canvi que la resta de contextos; (3) el tret més conservat ha estat el contrast fonològic entre la primera i la tercera persones del condicional i l'imperfet d'indicatiu, manteniment que no presenta, tanmateix, garanties de pervivència en el si de la generació més jove; (4) tant la pronúncia velar de /a/ posttònica final com les altres suposades variants de prestigi han deixat pas a una absoluta hegemonia de [ə] entre els parlants de menys de vint anys; i (5) cap dels altres trets característics del xipella en tant que parla de transició no es reconeixen avui com a autòctons entre els joves.

Aquesta situació és conseqüència directa de l'acceleració del procés de convergència lingüística en la darrera franja d'edat estudiada, que ha dilapidat qualsevol opció de revifalla de les varietats locals tot i la incipient militància lingüística detectada en certs sectors de la generació immediatament anterior. Una revifalla altrament impossible a les poblacions de Pira i Barberà de la Conca, on el ritme trepidant del canvi lingüístic ja ha estandarditzat completament els sectors més joves de la població; el cinturó geogràfic de l'àrea xipella s'estreny avui, doncs, un xic més, i abraça únicament les localitats de Blancafort i Solivella.

Per tots aquests motius, no solament sembla confirmar-se la hipòtesi inicial de Plaza, sinó que pràcticament es pot posar data al certificat de defunció del xipella: aquest esdevindrà un record del passat en el moment en què els parlants nascuts a finals de la dècada dels vuitanta esdevinguin, amb els seus descendents, el gruix poblacional de l'àrea estudiada. Davant d'un procés irreversible, un final ineluctable.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALCOVER, ANTONI M., «Una mica de dialectologia catalana», a *Bolletí del Diccionari de la llengua catalana*, Palma de Mallorca, Estampa de N'Amengual y Muntaner, 1908.

PEREA, MARIA PILAR (ed.), *Quaderns de camp*, d'ALCOVER, ANTONI M.; MOLL, FRANCESC DE B.; BENEJAM, JOAN; I SASTRE, JAUME, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears i Moll i Marquès, 2002, 1 CD.

PLAZA I ARQUÉ, CARME, «Mari, lis sòpis són calentis. Una aproximació als parlars de la Conca de Barberà», a *Aplec de treballs del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà*, Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1981, n. 3, pp. 75-102.

PLAZA I ARQUÉ, CARME, «Fonètica dialectal i fonètica estàndard. Els factors sociolingüístics del canvi», a *Aplec de treballs del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà*, Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1987, n. 8, pp. 7-22.

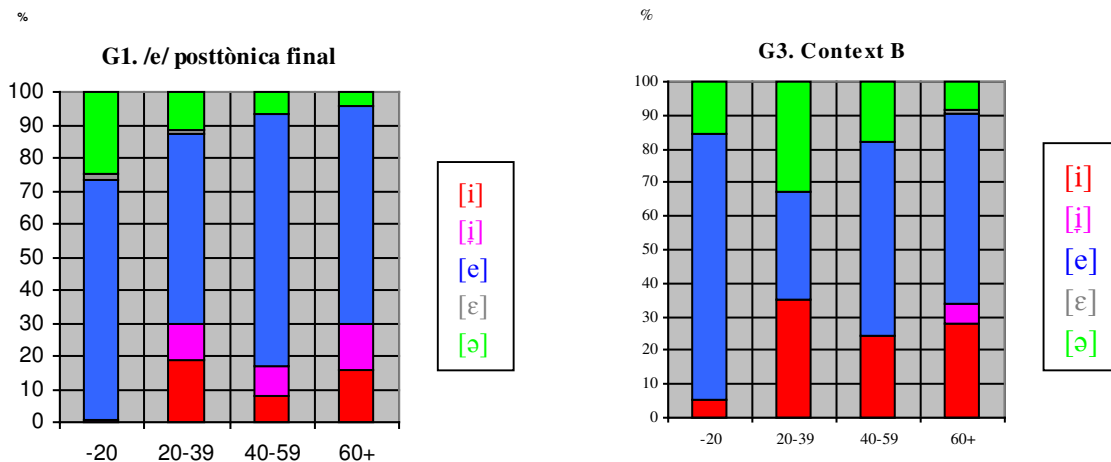
PLAZA I ARQUÉ, CARME, «Lleialtat lingüística, edat i nivell educatiu: la e postònica a la Conca de Barberà», dins TURELL, MARIA T. (ed.), *Sociolingüística de la variació*, Barcelona, PPU, 1995, pp. 117- 138.

PLAZA I ARQUÉ, CARME: *La parla de la Conca de Barberà*, Tarragona, Diputació de Tarragona, 1996.

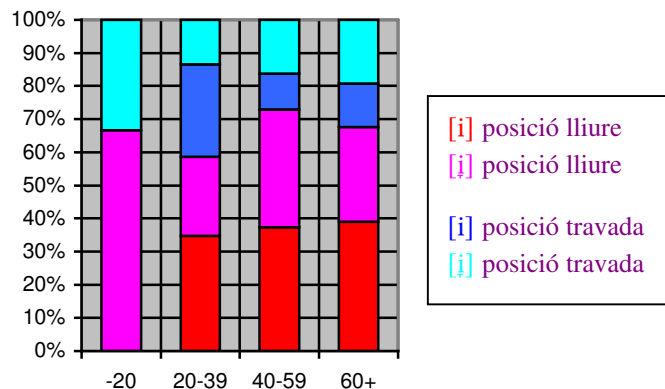
RECASENS, DANIEL: *Fonètica descriptiva del català: assaig de caracterització de la pronúncia del vocalisme i consonantisme del català al segle XX*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1991.

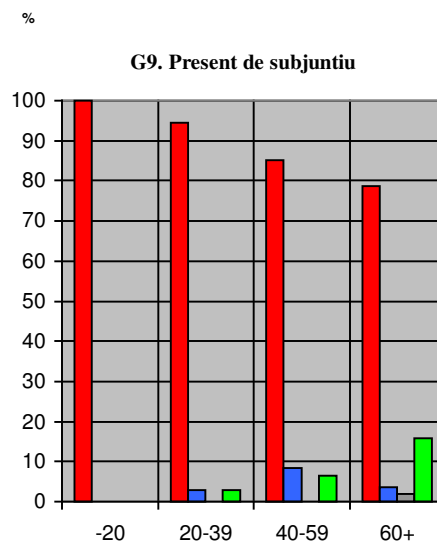
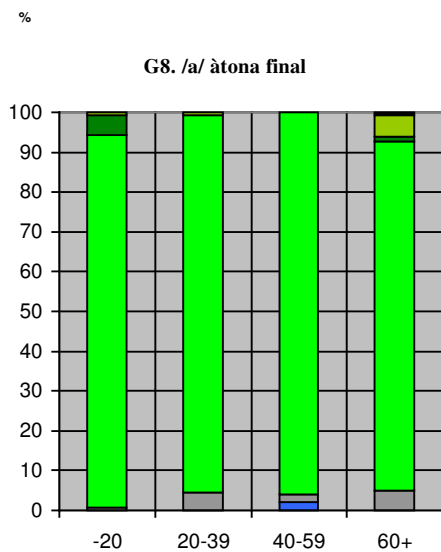
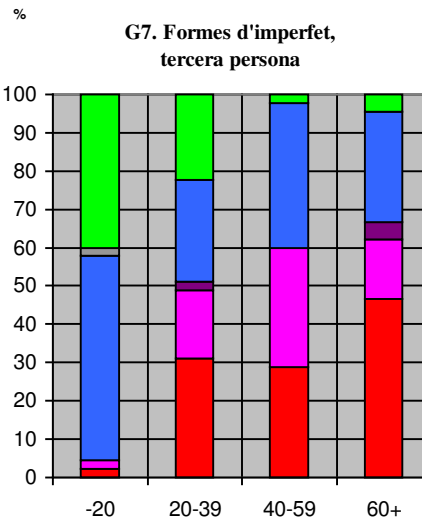
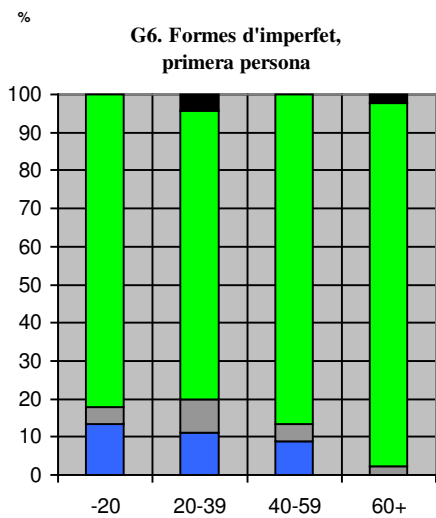
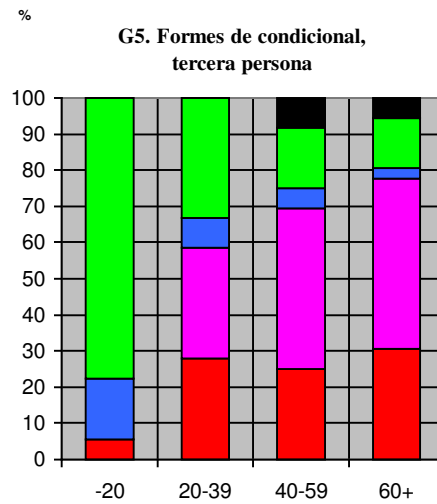
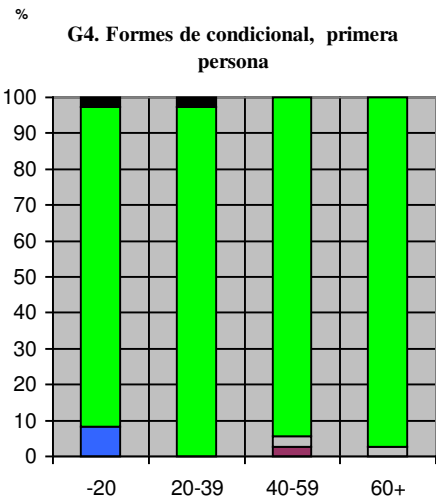
RUSSELL-GEBBETT, PAUL: «The Xipella subdialect of Catalan in Tuixén and Josa de Cadí; *Yéisme* in Gósol and Sorribes», a *Orbis*, n. 5, 2, 1956, pp. 393-406.

VIAPLANA, JOAQUIM: *Entre la dialectologia i la lingüística*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

**G2. /e/ posttònica final:
diferències síl·laba lliure / travada**

[e] [ε] [ə] [a] [a] [o]

[i] [e] [ε] [ə]

T1 – /e/ posttònica final

	- 20					20 - 39					40 - 59					+ 60				
(%)	[i]	[j]	[e]	[ɛ]	[ə]	[i]	[j]	[e]	[ɛ]	[ə]	[i]	[j]	[e]	[ɛ]	[ə]	[i]	[j]	[e]	[ɛ]	[ə]
Solivella	0,7	81,7			17,6	16,9	14,8	66,9		1,4	6,9	13,7	74,6		4,8	23,3	24,6	52,1		
Blancafort	0,7	91,1	1,3	6,9		37,5	18,7	42,4		1,4	12	7	74,6		6,4	16,7	10,1	69,6	0,7	2,9
Pira	0,7	45,6	4	49,7		1,4		63,5	2,7	32,4	5,4	5,4	80,4		8,8	6,5	7,2	76,1		10,2
Total		0,7	72,8	1,8	24,7	18,6	11,2	57,6	0,9	11,7	8,1	8,7	76,5		6,7	15,5	14	66	0,2	4,3

T2 – Imperfet d'indicatiu, primera persona

	- 20							20 - 39							40 - 59							+ 60						
(%)	[iØ]	[i:]	[j]	[ie]	[ie]	[iə]	[ia]	[iØ]	[i:]	[j]	[ie]	[ie]	[iə]	[ia]	[iØ]	[i:]	[j]	[ie]	[ie]	[iə]	[ia]	[iØ]	[i:]	[j]	[ie]	[ie]	[iə]	[ia]
	[i]			[e]	[ɛ]	[ə]	[a]	[i]			[e]	[ɛ]	[ə]	[a]	[i]			[e]	[ɛ]	[ə]	[a]	[i]			[e]	[ɛ]	[ə]	[a]
Solivella				33,3	6,7	60					6,7		93,3							100							93,3	6,7
Blancafort						100					26,7	20	53,3					26,7	13,3	60							6,7	93,3
Pira				6,7	6,7	86,6					6,7	80	13,3							100							100	
Total				13,3	4,5	82,2					11,1	8,9	75,6	4,4				8,9	4,5	86,6						2,2	95,6	2,2

T3 – Imperfet d'indicatiu, tercera persona

	- 20							20 - 39							40 - 59							+ 60						
(%)	[iØ]	[i:]	[j]	[ie]	[ie]	[iə]	[ia]	[iØ]	[i:]	[j]	[ie]	[ie]	[iə]	[ia]	[iØ]	[i:]	[j]	[ie]	[ie]	[iə]	[ia]	[iØ]	[i:]	[j]	[ie]	[ie]	[iə]	[ia]
	[i]			[e]	[ɛ]	[ə]	[a]	[i]			[e]	[ɛ]	[ə]	[a]	[i]			[e]	[ɛ]	[ə]	[a]	[i]			[e]	[ɛ]	[ə]	[a]
Solivella	6,7	6,7		73,3		13,3		20	33,3	6,7	26,7		13,3	53,3	33,3		13,3				66,6	13,3	6,7	13,3				
Blancafort				80		20		73,4	13,3		13,3			26,7	26,7		40		6,6		53,3	13,3	6,7	26,6				
Pira				6,7	6,7	86,6				6,7		40	53,3	6,7	33,3		60				20	20		46,7		13,3		
Total	2,2	2,2		53,4	2,2	40		31,1	17,8	2,2	26,7		22,2	28,9	31,1		37,8		2,2		46,7	15,5	4,5	28,8		4,5		

ⁱ Aquest treball s'inscriu en el marc del projecte HUM2007-65531/FILO (*Explotación de un corpus oral dialectal: análisis de la variación lingüística y desarrollo de aplicaciones informáticas para la transcripción automatizada (2a fase)*) i s'ha beneficiat d'una beca FPU (Formació de Personal Universitari) del Ministeri d'Educació, Ciència i Tecnologia.

ⁱⁱ PLAZA I ARQUÉ, CARME (1996). Cal tenir en compte que el xipella ha estat una parla tradicionalment menystinguda per la dialectologia catalana i que aquesta lingüista ha estat, de fet, l'única a estudiar-la amb un cert aprofundiment.

ⁱⁱⁱ Per a una aproximació dialectomètrica al fenomen de la convergència lingüística en el marc del català nord-occidental, vg. VIAPLANA, JOAQUIM (1999).

^{iv} En cap dels quatre treballs realitzats per Plaza entre 1981 i 1996 no es comparen les poblacions que ella mateixa considera reductes xipella: en el de 1981 –en què comparava, basant-se en l'anàlisi de dos informants, les parles de Barberà de la Conca, Blancafort, l'Espluga de Francolí, Rocafort de Queralt, Sarral i Solivella– hi manca incomprendiblement la localitat de Pira, que el 1996 inclou en el nucli dur d'aquest parlar. D'altra banda, el fet que aquest darrer estudi –en què sí que apareix Pira– sigui d'àmbit comarcal –i doncs, de caire més general– i que les dades analitzades procedeixin d'entre només un i tres informants –en funció de la població i tots ells de més de 60 anys– ens va semblar una justificació suficient per procurar determinar –tenint en compte la variació intergeneracional interna i contrastant-la en el conjunt de l'àrea xipella– els diferents ritmes del canvi lingüístic en les tres poblacions on aquesta parla mantenia una certa vigència: Blancafort, Pira i Solivella. A aquesta àrea cal afegir-hi també Barberà, població que no hem estudiat directament perquè el treball de Plaza (1995) ja era prou exhaustiu i permetia correlacionar les seves dues generacions més joves amb les dues generacions més grans del present treball, de manera que les conclusions entre ambdós estudis són perfectament complementàries.

^v Per motius de claredat en la visualització, optem per transcriure així el so [ɛ].

^{vi} Plaza apuntava (1996:79) la hipòtesi que el timbre velar de la /a/ posttònica final podia veure's afavorit per la presència de [ɔ], [o], [u] en el context immediatament anterior.

^{vii} Novament Plaza (1996:75) afirma que «s'observa un cert augment de la freqüència d'aquestes formes (sobretot en la pronunciació [ə]) en la gent jove. És possible que, en part, es degui al fet inconscient d'evitar formes en [i], sigui quina sigui la seva naturalesa».

^{viii} Especialment a ALCOVER, A.M. (1908), PEREA, M. P. (2002) i els treballs de Carme Plaza.

^{ix} A banda d'aquest qüestionari base, també es va analitzar la influència del discurs formal en el manteniment o camuflatge de les solucions tradicionals sotmetent els informants a la lectura d'un text que contenia els mateixos ítems demanats anteriorment; tant aquest punt com el material ideològic obtingut en els fragments de conversa lliure s'han obviat, per motius d'espai, en el present treball.

^x Som conscients que, en emprar la denominació «pronúncia estàndard», ens estem referint a la pronúncia *central* de la varietat estàndard. Hem escollit aquesta designació per motius d'economia expositiva, sense voluntat de menystenir altres pronúncies també sancionades per l'IEC com a estàndards.

^{xi} A l'espera d'un estudi més aprofundit d'aquest context, ens limitem a assenyalar que els resultats poden no ser prou representatius a causa de les dificultats de la generació més jove per identificar els mots que volíem obtenir. D'una banda, algunes de les paraules cercades estan caient en desús –és el cas de *vímet* o *càvec*–, mentre que la pol·lució de la llengua castellana fa estralls en molts altres casos: en múltiples ocasions hem obtingut respostes com *pato*, *esterilla* o *cànyem* en comptes de les veus catalanes *ànec*, *màrfega* o *cànem* –mots que els parlants de més edat empren sense vacil·lacions.

^{xii} Per a una interessant anàlisi del procés d'orientalització a què estan sotmeses les varietats més orientals del català nord-occidental, vg. VIAPLANA, JOAQUIM (1999). D'altra banda, diverses enquestes realitzades aquest mateix any a la Segarra assenyalen que el contrast morfològic estudiat en aquest punt es podria estar perdent –a favor de la solució estàndard– entre el sector més jove de la població.

^{xiii} Vg. Alcover (1908: 48-49) per al llistat de localitats que feien [i] «a totes les persones de l'imperfet».

^{xiv} De totes maneres, l'abisme que separa els nostres resultats dels de Plaza fa recomanable un treball de laboratori que determini la veritable naturalesa acústica de les pronúncies en litigi.

^{xv} Tan sols un informant de Blancafort ens va confessar que, a casa seva, encara s'escapava algun camí «aquesta forma tan antiga que és “poguéssom”» de boca de la seva padrina.